CZU:821.135.1-1.09
https://doi.org/10.52505/lecturi.2023.06.23

OMUL „NEVINOVAT”, „PARADISIAC”, „OMUL DEPLIN” ÎN CREAȚIA LIRICĂ ȘI FILOSOFICĂ A LUI LUCIAN BLAGA

Dan VEREJANU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5682-5955

Rezumat. *Cercetând funcția gnoseologică a metaforei, Blaga vorbește în eseul „Geneza metaforei și sensul culturii” despre omul „devenit om”. Blaga dintotdeauna a fost preocupat de Omul înzestrat cu un destin creator de cultură (metaforică și stilistică), „cu sacrele sale rădăcini abisale” și o lansare măreață de intenții revelatorii. Adevărat ambasador al României unite, preocupat în mod primordial: să sporească mai multă ființă în ființă, Lucian Blaga a conştientizat nespus de clar valoarea momentului de creație. Omul, existând in orizontul misterului şi pentru revelare, e om de creație, om de cultură. Referindu-se la puterea creatoare, către care au fost direcţionate toate celelalte concepte potenţate din lucrările filosofice şi opera sa poetică, Blaga afirmă că suntem ceea ce creăm. Or, însuși creatorul de valori reprezintă puterea creatoare. Zămislind chipul omului de cultură, după chipul şi asemănarea sa, lirosoful sugerează că fiecare se poate concepe şi se poate afirma pe sine însuși ca o putere absolută. Anume în clipa când Omul de creație descoperă că puterea Divină e în noi, el descoperă şi puterea creatoare pe care o deține. Doar conștientizând câtă putere creatoare deții, te poți surprinde într-un proces de devenire spre puterea absolută.*

Cuvinte cheie: *omul deplin, puterea creatoare ca putere absolută, metafora, comunicarea dintre conștient și inconștient, timpul nemuririi, conștiința de sine.*

The „Innocent”, „Paradise”, „Absolute” Man in Lucian Blaga’s Lyrical and Philosophical Works

Abstract. *Researching the metaphor function, Blaga speaks in his essay „The genesis of the metaphor and the sense of culture” about the man who „became a man”. Blaga was always preoccupied of the Man who has a destiny of creating culture (metaphorical and stylistically), with its sacred abyss roots and a great launch of revelation intentions. The true ambassador of united Romania, focused especially into giving greatness to the being, Lucian Blaga became aware of the value of creation moment. The man, existing in the mystery horizon for revelation, it is a creation man, a man of culture. Referring to the creative power which attracted all the other concepts from his philosophical and poetry works, Blaga thinks that we are what we create. The value creator himself represents the creative power. Working on the face of the culture man, after his own face, the lyrical philosopher suggests that each of us can affirm himself as an absolute power. Only when the creation Man discovers that the Divine power it is in us, he discovers the*

creation power that he has. Only being aware of how much creation power one has, one can surprise himself in a transformation process that leads to absolute power.

***Keywords**: the absolute man, the creative power as an absolute power, metaphor, the communication between conscious and unconscious, the time of immortality, the self-conscience.*

Ajungând la *comunicarea dintre conştient şi inconştient,* unde se naște metafora, și creându-și un timp al *nemuririi,* pornind de la omul *„perfect, nevinovat, paradisiac"* despre care vorbea Neitzsche în *Voința de putere*, deschizându-și „ochiul cunoașterii", precum mărturisește în poemul *„Tristețe metafizică",* Lucian Blaga va concepe „un om deplin". Omul, despre care Poetul scria în poemul „Sat natal" că e „prietenul mic al țărânii din sat" și poartă acum în sine „febra eternității". Lucian Blaga își înfăţișează programul lirosofic nu în temeiul timpului abstract, ci al tuturor dimensiunilor lui: *timpul de ieri*, *timpul de azi*, *timpul de mâine.* Prins în *imaginea mişcătoare a eternităţii (după Platon), timpul* la care se referea Blaga nu era atât *timpul vieţii* sale, cât *timpul nemuririi* sale, durata căruia e măsura talentului şi importanţa mesajului pentru noile generaţii printre care trăiește deja nu autorul, ci opera sa.

Cercetând funcția gnoseologică a metaforei, în eseul „*Geneza metaforei și sensul culturii"* (primul eseu din *Trilogia culturii*, din care vom cita în acest studiu), Blaga vorbește despre omul „devenit om" (neapărat subiect creator), deoarece „în om s-a finalizat evoluția" și dincolo de el „nu mai e posibilă o nouă specie biologică, superioară lui". Prin această constatare, vorbind de „poziția centrală a omului în lume", despre omul care într-un fel sau altul ar fi „încoronarea de nedepășit a evoluției", despre „destinul creator", – lirosoful invocă „eforturile gândirii" ale generațiilor viitoare. Or, dintotdeauna el a fost preocupat de Omul „înzestrat cu un destin creator de cultură (metaforică și stilistică)", „cu sacrele sale rădăcini abisale" și o lansare măreață de „intenții revelatorii". Omul creator se lansează „în existența întru mister și revelare", plină de primejdii, tulburătoare, dinamică și creatoare. După Blaga, „omul, silit, prin propria sa constituție spirituală, să exprime lumea concretă exclusiv prin abstracțiuni", prin „redare indirectă, instantanee, a concretului", creează metafora. Or, „geneza metaforei plasticizante e un moment nonistoric, care ține de geneza constituției spirituale „om" ca atare", precum afirmă lirosoful în *Trilogia Culturii.* Metafora plasticizantă „ține definitiv de ordinea structurală a spiritului uman. În acest discurs, smuls din „spiritul modernităţii dramatice", eul blagian se admiră, se prețuiește, se vrea senin și luminos, conștientizând că Dumnezeul căutat de toți e în fiecare, e în cuvânt, în gând, putând fi chiar în conștiința de sine. Pe cât te crezi Om, pe atâta Îl poți cunoaște pe Dumnezeu… Dimensiunile care conviețuiesc în Lucian Blaga „într-o armonie desăvârşită", și care sunt rodul opțiunilor sale „poetice

şi filosofice", generează *ferma conştiinţă de sine*: a *puterii creatoare ca putere absolută,* și convingerea, tot atât de fermă că prin comunicarea continuă între *conştient şi inconştient* este dobândită metafora. *Întruparea logosului Dumnezeiesc în metafore moderne îl ajută pe om să simtă necesitatea receptării mesajului proaspăt, nou, cu atât mai mult cu cât imaginea atinge inima înainte de a atinge inteligenţa* (Michel Quenot). În aceasta constă esenţa puterii creatoare, despre care vorbea Lucian Blaga. Poetul se adresează lui Dumnezeu cu rugămintea de a pune lumea în general şi lumea în particular în temeliile ei morale, spirituale şi estetice firești: „Trebuie să ieşim curaţi, / Luminaţi, / Din sângerosul amurg", citim în poezia *Ieşind din amurg.* Făcând o radiografiere a întregii sale vieţi, constatăm că anume activitatea sa din perioada diplomației a cunoscut cele mai înalte aprecieri. În lucrările acestor ani putem atesta lineamentele esențiale ale gândirii blagiene: *funcția gneoseologică a metaforei cu tainele paradisiacului și lucifericului, comunicarea dintre conștient și inconștient, considerarea omului de cultură ca adevărata putere creatoare, operarea cu unele concepte precum timpul, misterul, eonul…*

Lucian Blaga face o clasificare metaforică a principalelor orizonturi temporale posibile: „timpul-havuz" care specifică un orizont deschis unor trăiri îndreptate spre viitor; „timpul-cascadă" axat pe trăiri cu accentul pus pe dimensiunea trecutului; „timpul-fluviu" care presupune trăirea prezentului. Anume prin asocierea acestor orizonturi temporale se naşte lirosofia: „Oricât de abstractă ar fi o concepţie metafizică, ea e, întotdeauna, pătrunsă de filoanele lirismului propriu sufletului uman, ca un obraz de zvâcnirile albastre ale venelor. Lirismul şi spiritul metafizic fiecare cu făgaşurile sale, dar ce împletituri dau câteodată împreună, datorită orizonturilor inconştiente ale sufletului! Ce diferenţe de lirism, de exemplu, între o concepţie metafizică în perspectiva „timpului-cascadă" şi o concepţie metafizică în perspectiva „timpului-havuz"! Ce latentă, tulbure, subterană melancolie în una; ce expresii, posibile, de încredere şi de bucurie, ca sămânţă de lumină în cealaltă" (Blaga, 2011, p. 85), – exclamă, mirat, lirosoful. După 1989 atât în România, cât şi în Republica Moldova s-a simţit „nevoia omului de instruire prin imagine", nevoia de acea „Fereastră spre Absolut", la care se referea Michel Quenot, specificând: „Iubirea pentru frumuseţe ne satisface şi ne umple de bucurie… Trebuie să coborâm în liniştea şi singurătatea propriei inimi, pentru a asculta vibrând inima lumii transfigurată".

Aflat la nivelul comunicării dintre *conştient* şi *inconştient,* când „*luna şi alte vreo câteva astre*" vor sau speră „*în jurul inimilor noastre să se învârtească*", Lucian Blaga rămâne în acest cerc al *paradisiacului, lucifericului şi mioriticului* pentru a-și revela propria ființă. Or, el, lirosoful, este dator, „cu rostirea esenţială despre Fiinţă, despre marea trecere şi cuvintele înmuiate în substanţa rarifiată şi amară a suferinţei amare se neantizează cu de la sine putere, se autoreduc la necuvinte recăzătoare în tăcerea increatului verbal şi sincronizat perfect cu

căderea Fiinţei însăşi în increatul cosmic", afirmă acad. Mihai Cimpoi în volumul *Lucian Blaga – Paradisiacul, Lucifericul, Mioriticul*. În starea de „deplină conştiinţă că ne găsim în faţa unor porţi dincolo de care începe mitul", exteriorizându-și focul sufletului, „incendiat solar şi lunar", Lucian Blaga îşi anunţă demersul programatic: *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii…* Versul dat, asupra căruia au stăruit nenumăraţi exegeţi, exprimă doar apropierea „salvării", dacă e să ne oprim la nişte noţiuni mai vizibile. „Salvarea" adevărată e în destăinuirea proiectului de o viaţă: *„Eu cu lumina mea sporesc a lumii taină"…* Acesta nu e „prisosul de lumină cu care soarele îşi acoperă petele", ci „un act de autentică credinţă" cu care „poţi ridica zei din nefiinţă", constată Lucian Blaga. Acesta e obiectivul strategic al puterii creatoare în calea sa către puterea absolută. *„Câteodată, datoria noastră în faţa unui adevărat mister nu e să-l lămurim, ci să-l adâncim aşa de mult, încât să-l prefacem într-un mister şi mai mare"*, – astfel își va formula obiectivul filosofic și liric în *Pietre pentru templul meu.*

Eugeniu Coșeriu, cel care a contribuit la prima traducere a lucrărilor *Orizont şi stil* şi *Artă şi valoare* într-o limbă (italiană) de circulaţie universală, afirma că „la Blaga găsim două motive centrale, în *Metafizică* și în *Teoria cunoașterii*, în *Estetică* și în toată *Trilogia valorilor*. Întâi – ideea de mister, legată imediat de ideea de orizont al misterului, care este orizontul specific omului; adică absolutul ca mister sau unitatea cosmică – universul – văzută întâi și în mod fundamental ca mister. A doua idee – modul specific de existență al omului: adică omul ca o nouă specie sau un nou regn în univers, diferit de celelalte clase (regnul animal și cel vegetal) și definit de celelalte prin cultură, prin creația culturală; ba, mai mult, omul care are această misiune de a se afirma ca om prin cultură, care este chiar condamnat la cultură pe vecie, adică condamnat să eșueze mereu în toate încercările și să caute mereu alte soluții, să creeze alte lumi". Eugeniu Coșeriu îl apropie lui Blaga pe Cassirer, „un filosof pe care nu l-am găsit citat în aceste opere", fiindcă întrebuințează și Blaga o expresie foarte tipică, și anume spune că omul e o „ființă metaforizantă"; știm că și Cassirer spune că omul e o „ființă simbolică", adică o ființă care simbolizează, care creează această lume a culturii – o lume ce este tocmai o lume simbolică, nu o lume de cunoaștere obiectivă" (Coșeriu, 2021, p. 4). Căutând „legătura cu filosofia tradițională" și mai ales „cu estetica contemporană", Coșeriu constată că „la Blaga e vorba de poziția omului în univers. Aceasta e problema centrală a lui Blaga. Toată filosofia lui Blaga nu este decât o variantă foarte bine caracterizată a filosofiei dintotdeauna, a filosofiei antropologice", de unde și „determinarea esenței omului" care dă „soluția că omul e caracterizat prin aceea că nu acceptă lumea așa cum i se dă și că își creează propria lui lume", ce putem numi „caracterul demiurgic al omului". Îndreptându-şi *ochiul filosofic* spre interiorul omului, spre substanţa care creează puterea creatoare, Lucian Blaga va constata că însăşi *problematica*

spiritului omenesc devine tot mai adâncă şi mai complexă datorită soluţiilor pe rând absorbite de ea.

Freidrich Nietzsche afirma că cel „care se întrebă în ce fel categoria *om* ar putea fi înălţată la cel mai înalt nivel de strălucire şi putere, acela va înţelege de îndată că trebuie să se plaseze în afara moralei" (Nietzsche, 2012, p. 5). „Cel mai puternic dintre oameni, cel capabil de creaţie, ar trebui să fie şi cel mai rău, în măsura în care impune tuturor oamenilor idealul lui în pofida tuturor idealurilor lor şi-i recreează în imaginea sa", afirmă lirosoful. Or, Nietzsche lămureşte ce înseamnă acest rău aici: „dur, dureros, constrâns". Deoarece „oameni ca Napoleon trebuie să apară mereu, întărind credinţa în măreţia individului", Lucian Blaga este convins că o deosebită importanță are „simţul adevărului" (Blaga, 2013, p. 21). Atunci când este respinsă moralitatea poruncii „să nu minţi", trebuie să apară legitimarea în faţa altui for – ca mijloc de conservare a omului, ca „*voinţă de putere*", or, „există în acest pesimism încă foarte mult conţinut", dacă e să-l parafrazăm pe Nietzsche. E *metafizica tristeții.* Nietzsche îşi dorea să nu se distrugă în ţara sa „noţiunea autentică de filozof", Blaga oferea în ţara sa nobleţe noţiunii autentice de filozof. Lirosoful se creează sau creează omul creator al unor valori, care se ridică „la nivelul unei gravităţi încă neatinse" (Nietzsche, 2012, p. 17). Demonicul, scrie Lucian Blaga în *Zări şi etape*, „e ieşirea din sine a divinităţii, o evadare a acesteia din ordinea logică şi morală ce şi-a impus-o: de aici puterea irezistibilă ce-l caracterizează, de aici latura pozitivă a manifestărilor sale, care diferă aşa de binefăcător de cele negative ale drăcescului Mefistofel; de aici şi întâmplătorul, capriciosul şi providenţialul în toate izbucnirile demonicului" (Nietzsche, 2012, p. 237).

Adevărat ambasador al României unite, preocupat în mod primordial: „*să sporească mai multă fiinţă in fiinţă"*, Lucian Blaga a conştientizat nespus de clar valoarea momentului de creaţie. Omul, existând in orizontul *misterului* şi pentru *revelare*, e om de creaţie, *om de cultură***.** Adevărul acesta filosoful l-a descoperit în clipa când a aflat calea cea mai scurtă pentru a se apropia de Dumnezeu. „Cunoaşterea individuată tânjeşte după adevăr", afirmă în *Trilogia cunoaşterii*. Dar mai întâi crede că e necesar a se „ajunge la centru, la cunoaşterea de sine", la răstălmăcirea proprie a sa – lucru pe care pot să-l facă doar marile personalităţi. Revendicându-și „demn caracterul de noutate al lucifericului", Lucian Blaga „beneficiază de o libertate" hărăzită „de însăși rostirea românească a fiinţei". Se impune o *Noologie Abisală,* o inteligenţă a inconştientului, pe care Blaga o consideră partea dominantă (a spiritului, a sufletului?), căci puterea Divină e în noi. Anume în clipa când *Omul de creație* descoperă acest mister el descoperă şi *puterea creatoare* pe care o deţine. Doar conştientizând câtă putere creatoare deţii, te poţi surprinde într-un proces de devenire spre *puterea absolută.* În universul blagian vom descoperi *mănunchiul de stigme şi de motive, pe jumătate tăinuite, pe jumătate revelate,* coeficientul prin care un produs al spiritului

uman ***își dobândește demnitatea***. Or, dobândindu-și *demnitatea supremă* la care poate aspira, *puterea creatoare îşi* ***devine sieşi înțelegătoare*** şi apare ca ***putere metafizică.*** Contextul cultural şi filosofic european i-a fost foarte prielnic *pentru a se crea pe sine*. Astfel, se naşte întrebarea: în ce măsură omului *„ar putea să-şi fie îndeajuns”* să se creeze *putere creatoare* pentru a se recunoaşte *putere absolută?*

Referindu-se la *puterea creatoare,* către care au fost direcţionate toate celelalte *concepte potențate* din lucrările filosofice şi opera sa poetică*,* Blaga afirmă că suntem ceea ce creăm. Or, însuși creatorul de valori reprezintă *puterea creatoare.* Lirosoful *pune în lumină „virtuţile analitice şi sintetice ale spiritului”* (am citat din *Trilogia culturii*), decis să se convingă pe sine însuşi că activitatea culturală e *„un mod specific al omului de a fi în Univers”,* omul devenind om în momentul în care caută să cunoască Misterul; altfel zis, atunci când creează cultură. Putem spune, aşadar, că şi Lucian Blaga creează cultură pentru a se crea pe sine, ca *Om de cultură*. Sapă în adâncimi, până a se recunoaşte el însuși ca o adevărată *putere creatoare.* Fiind considerat model de „energie românească” (precum afirma *Vasile Băncilă)*, lirosoful descoperă adevărul suprem nu în laborator, asemenea unui alchimist, ci în sufletul său, contopit cu cosmosul. Lucian Blaga a zămislit chipul omului de cultură, *după chipul şi asemănarea sa*, sugerându-ne că fiecare se poate concepe și se poate afirma pe sine însuși ca o *putere absolută***.** Nimicnicia stă în umbra unei asemenea puteri, chiar dacă o ignoră, o detestă, – nu o poate nimici, din simplul motiv că nu are capacităţi să o perceapă, să o vadă în toată plinătatea şi măreţia ei. *Nimeni nu poate considera omul ca mijloc; fiecare om este un scop în sine,* afirma Kant într-o formă admirabil de simplă, unul din punctele cardinale ale filosofiei sale fiind conceptul de comunicare, o legătură specială pe care umanitatea o împărtășește.

Asumându-și surprinderea dimensiunii esențiale – profunzimea și dramatismul condiţiei umane, Lucian Blaga vorbește despre „omul deplin”. Complexitatea ființei umane lirosoful o explorează. Totodată acestea sunt puncte de vedere reducţioniste, limitând la unele aspecte considerate relevante. După Blaga, omul „se simte dator, față de propria sa conștiință, să-și ia singur în stăpânire imperiul, adică să-l reîntemeieze” (Blaga, 2013, p. 20). În subcapiolul „Singularitatea omului” din „Geneza metaforei și sensul culturii” (Nistor, 2017, p. 360), lirosoful de la Lancrăm afirmă: „Sub rezerva surprizelor ce le ascunde viitorul, omul ar fi, până la clipa de față, ființa cea mai complex evoluată pe pământ. Că omul ar fi într-un fel sau altul încoronarea de nedepășit a evoluției… Cât de cu totul altfel e omul! Omul e capturat de un destin creator, într-un sens cu totul adevărat, omul e în stare pentru acest destin să renunțe câteodată până la autonimicire, la avantajele echilibrului și la bucuriile securității”. În prefața antologiei „Sistemul filosofic blagian”, în care Eugeniu Nistor a adunat toate Trilogiile lui Blaga, antologatorul conchide: „Manifestare a unui spirit simetric, sistemul de gândire a lui Lucian

Blaga este construit pe relația de apropiere dintre Adevăr și Frumusețe, rotunjind în ansamblul său un mare poem filosofic închinat Omului, unic în univers, care, ca ființă istorică, dornică de cunoaștere și creatoare de cultură, deși a îngenunchiat sub grele și ticăloase deznădejdi, a rămas, prin veacuri, și milenii luminat de (Nistor, 2017, p. 10)… „stele interzise și fiarelor din peșteri și îngerilor din cer, deopotrivă" (Blaga, 1996, p. 190). În concluzie, Lucian Blaga cu cât mai departe pleacă în timp, în veacuri, cu atât mai clar se impune ca Om de cultură (ca poet şi filosof), şi putem da credit acelor exegeți care îl pun pe lirosoful român cu „concepţia sa despre inconştient şi matrice stilistică" alături de Jung, Spengler, Frobenius şi a celor exegeţi care cred că își are locul alături de marii gânditori ai lumii. Or, prin abordarea *puterii creatoare*, care are o posteritate fecundă, Blaga a impus, prin opera și personalitatea sa, *puterea creatoare* ca *putere absolută.*

Referinţe bibliografice:

1. BLAGA, Lucian. *Trilogia culturii.* Bucureşti: Humanitas, 2011, 500 p.
2. BLAGA, Lucian. *Artă şi valoare*. Humanitas, București, 1996, 192 p.
3. BLAGA, Lucian. *Trilogia cunoaşterii.* Bucureşti: Humanitas, 2013, 652 p.
4. CIMPOI, Mihai. *Lucian Blaga – Paradisiacul, Lucifericul, Mioriticul.* Iaşi: Princeps Edit, 2012, 190 p.
5. COȘERIU, Eugen. *Estetica lui Blaga în perspectivă europeană.* În: *Revista Limba română*, Nr. 4, anul XXXI, 2021**.**
6. NIETZSCHE, Fredrich. *Aforisme*. Humanitas, 2012, 156 p.
7. NISTOR, Eugeniu (coord.). *Sistemul filosofic blagian*. Târgu-Mureș: Ardealul, 2017, 666 p.

Notă: Articol elaborat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone şi interconexiuni europene în creaţia populară şi literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*.